

Yaşlılarda Mekân Aidiyeti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin Sosyolojik Analizi

Münevver Arı¹

Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Adres: Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye
E-Posta: munevverari4@gmail.com

Hilal Erol²

Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Adres: Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye
E-Posta: hilalerol.tr@gmail.com

Geliş Tarihi: 3 Kasım 2023; Kabul Tarihi: 9 Aralık 2023

Doi: 10.5281/zenodo.12819242

Künye: Arı, M. & Erol, H. (2024). Yaşlılarda Mekân Aidiyeti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin Sosyolojik Analizi. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 8(1).<https://orcid.org/0000-0003-2589-9510><https://orcid.org/0000-0001-8297-3110>

Özgün Adı: Yaşlılarda Mekân Aidiyeti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisinin Sosyolojik Analizi

Yazar: Mukadder Özkan Bardakçı

Yayınevi: Çizgi Kitabevi

1. Basım ISBN: 978-605-196-804-9

Original Title: Spatial Belonging in the Elderly: A Sociological Analysis of the Relationship between Aging and Space

Author: Mukadder Özkan Bardakçı

Publisher: Çizgi Kitabevi

1st Edition ISBN: 978-605-196-804-9

Giriş

Günümüz dünyasında yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler yaşın algılanışını, yaşam beklentilerini ve toplumsal rollerini, dolayısıyla, yaşlılığın farklı tanımlarını mümkün kılmaktadır. Yaşlılık yalnızca biyolojik, fiziksel ve zihinsel değişimleri içeren bireysel bir olgu değil; toplumsal bir olgudur. Geçmişten bu yana disiplinlerarası konularla çalışılsa da yaşlılık sosyolojisi bağlamındaki çalışmalar oldukça yakın bir zamana dayanmaktadır. Bu bağlamda, Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Dr. Mukadder Özkan Bardakçı'nın 2022 yılında yayımladığı "Yaşlılarda Mekân Aidiyeti" başlıklı eser, yaşlılık ve mekân ilişkisinin sosyolojik analizine odaklanmaktadır. Kitap, yazarın yüksek lisans ve doktora tezinden oluşturularak derlenmiş; yaşlılık ve mekân ilişkisinin

sinin saha çalışmasıyla desteklendiği bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üç bölümden oluşan kitapta "Yaşlılık ve Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bakış" başlıklı birinci bölümde yaşlılık olgusunun tanımları, tarihsel ve kültürel boyutu, kuramsal çerçeve, yaşlılıkla ilgili istatistikler, yaşlılık sosyolojisinin çerçevesi ve yaşlılığın toplumsal sorunları olarak görülen kavramsal-ılaştırmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda, yaşlılık, 20. Yüzyılın başlarına kadar hastalık, bedensel değişimler, gençlik ile kıyaslamalar, ölüme yakınlık, yetişkinlik ve otorite sahipliği çerçevesinde tanımlanmıştır. Ona göre, yaşlılık olgusuna dair sistemli bir bakış açısının gelişmesi yakın bir zamana dayanmaktadır. Yazar bu bölümde yaşlılığın dinamik bir olgu olduğunu ve her toplumda farklı tanımlanabileceğini; dolayısıyla tek bir tanımın yapılamayacağını ifade etmiştir. Yaşlılık çalışmalarının kuramsal çerçevesi ve yaşlılık sosyolojisi alanının

daki çalışmaların da yer aldığı bu bölümde yazar, yaşlılık olgusunun araştırılmasında nitel araştırma tekniğinin kullanılmasını daha etkili görmektir. Bunun nedeni ise kitapta “karşılıklı görüşme, paylaşım, daha çok sohbet havasında ilerleyen görüşme kişiye güven kazandırır ve sağlıklı bilgilere ulaşma açısından daha etkili bir yöntem” (s.38) şeklinde açıklanmaktadır. Özkan Bardakcı, yaşlının toplumsal sorunlarını yalnızlık, yalıtılmışlık ve yabancılaşma kavramları ile tartışmıştır. Bu bağlamda yer verilen kavramlar, yaşlılıkla ilgili varsayımlar ve kavramların sosyokültürel yansımaları üzerinden aktarılmıştır.

“Gri Yıllarda Mekân Algısı: Yaşlı ve Mekân İlişkisi” başlıklı ikinci bölümde, mekân bireyin oradaki varlığı ve yaşadığı anlarla anlamlandırılmıştır. Anlamlandırılmalar yapılırken George Simmel, Henri Lefebvre, John Urry’nin mekân sosyolojisine dair bir kuramsal arka plan aktarılmıştır. Kent sosyolojisi ve kent planlamasının yaşlılık olgusuna hazırlıksız olduğundan bahsedilmiştir. Eserde mekân-yaşlı ilişkisi, “kimliği belirleyen bir faktör” (s. 45) olarak konumlanmıştır. Bu noktada yazar kent sosyolojisine ev, mahalle, cami, bakkal vb. toplumsallaşma ve iletişim mekânları çerçevesinde değinmiştir. Yaşlı mekânı bağlamında, aynı mekânda yaşamının zorlaştığı ancak bilindik mekândan uzaklaşmanın da travmatize edici etkilerinden bahsetmektedir. Bu noktada yazar, evin yaşlı bireylere uygun olarak yaş(lı) dostu olarak inşa edilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Bu başlık altında “aidiyetlik” kavramı toplumun geleceği için önemli görülmüş ve kültürel aktarımın aidiyetlik ile yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Kentsel mekânlar ise sosyal ilişkilerin sürekliliği bakımından aidiyetlik duygusunun yeniden üretildiği yerler olarak konumlandırılmıştır. Bu bölümde son olarak insan-mekân ilişkisine İbn-i Haldun’a referansla göçebe toplum ve asabiyet üzerinden değinilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü olan “Yaşlılık ve Mekân” kısmında araştırmanın nasıl yapıldığına dair bilgiye ve araştırma sonunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu araştırmanın amacı, yaşlıların buldukları mekanla kurdukları aidiyet ilişkisinin nasıl olduğu, hangi nedenlere dayandığı ve hangi unsurların etkili olduğunun anlaşılmasıdır. Saha araştırması, Konya’nın Selçuklu ve Karatay ilçelerine bağlı Cumhuriyet Mahallesi, Şükran Mahallesi ve Dumlupınar Mahallesi’ni kapsamaktadır. Bu mahallelerde ikamet eden 65 yaş ve üzeri, 14 kadın ve 12 erkekten oluşan 26 katılımcıyla yüz yüze

görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kadın katılımcılara nispeten erkek katılımcıların konuşmaya meyilli olduğu görülmüştür.

Kitapta araştırma bulguları; Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi, Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi, Dış Mekanlara İçten Bakış, İleri Yaşta Yakın Çevre ile Kurulan Bağ: Komşuluk, Akrabalık İlişkisi ve Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar olmak üzere beş alt başlıktan oluşmaktadır. Ev İçi Mekânda Yaşam Zorluğu ve Kolaylığı Değerlendirmesi’nde yaşlıların ev ile kurduğu ilişkiye yer verilmiş ve evlerin yaşlı yaşamına uygun olmaması, yaş dostu mekân olmadığı belirlenmiştir. En büyük problem ise bazı evlerde asansörün olmamasıdır. Mekân Hatıraları ve Memnuniyet Düzeyi başlığında, yaşam alanında anıların ve insan ilişkilerinin mekanla bağ kurmasında önemli olduğu belirlenmiştir. Geçirilen zaman ve edinilen alışkanlıklar mekânı içselleştirmede önemlidir. Dış Mekanlara İçten Bakış başlığında ise katılımcıların Konya hakkındaki görüşleri, şehrin ulaşım özellikleri, ihtiyaçlara ulaşım kapasitesine dair bilgiler yer almaktadır. İleri Yaşta Yakın Çevre İle Kurulan Bağ: Komşuluk ve Akrabalık İlişkisi başlıklarından, komşuluk ilişkisi hakkında komşuluğun var olduğu ya da eski komşuluğun olmadığı şeklinde iki sonuca ulaşılmıştır. Bazı katılımcılar için ise komşuluğun akrabadan önce geldiğini belirtmiştir. Katılımcılar, çocuklarıyla ilişkilerinin iyi olduğu ancak sıkıldıkları ve çevreyi tanımadıkları için kendi evlerinde kalmak/yaşamak istemleri önemli bir bulgudur. Mekân Bağlamında Gündelik Alışkanlıklar, İhtiyaçlar başlığında ise erkek katılımcıların gündelik yaşamda en sık kullandığı mekanlardan biri cami iken, emekliler konağı ve çay ocağı da yer almaktadır. Katılımcıların yaşlılık algısının farklı olduğu, yaşlılığın iyi olduğu kadar olmayan taraflarının da bulunduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla yaşlılığın değerlendirilmesinde bireysel yaşam seyrinin öne çıktığı belirlenmiştir.

Kitap, değerlendirme ve sonuç kısmında saha araştırmasından elde edilen bulgulara yer vermektedir. Katılımcıların yaşadığı mahalleler birçok imkana sahip olmasına rağmen binalar yaş dostu değildir. Katılımcıların bu durumu çok sorun etmiyor oluşu temizlik ya da ihtiyaçlar konusunda çocuklarından yardım alıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların mekanla ilişkisi ve aidiyeti, yaşam alanında geçirilen zaman, sosyal ilişkiler, alışkanlıklar ve anılarla birlikte sağlandığı ancak

en önemli faktörün insan ilişkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kitabın öneriler kısmında, katılımcılardan elde edilen sonuçlarla ilişkili olarak ne(-ler) yapılabileceğine yer verilmiştir. Bu bağlamda, yaş(lı) dostu mekanların yaşlıların ihtiyaçlarına ve hayallerine göre düzenlenmesi, sosyal politikaların geliştirilmesi ve hizmet ağlarının oluşmasını sağlaması açısından önemli görülmektedir.

Üç bölümden oluşan bu kitap, yaşlılık olgusunu mekân aidiyeti bağlamında değerlendirmektedir. Kitap, yaşlılık çalışmaları alanyazınına önemli katkılar sağlamakla birlikte her çalışma gibi çeşitli sınırlılıklara sahiptir. Buna göre “ev” ve yaşlılığın günümüz toplumdaki görünümüne dair anlatımlarda duygusal tasvirin oldukça fazla yer tuttuğu düşünülmektedir. Nitel araştırmalarda deneyimi derinlemesine anlamak adına duygusal ifadelerin kullanılması doğal görülebilir. Ancak bu anlatımın okuyucuyu bütünü kavramak noktasında zorladığını söylemek mümkündür. Kitapta kuramsal çerçeve etkin bir şekilde kullanılmış ve konuya ilgi duyan araştırmacılara önemli bir alanyazın bilgisi aktarmıştır. Çalışmanın yaşlılık olgusunun tek tip bir tanımlamadan ziyade aile, kültür, çevre gibi toplumsal yapıyı oluşturan farklı unsurlarla tanımlanması gerekliliğine dair vurgusu hem kuramsal çerçeve hem de saha çalışması ile desteklenmektedir.

